

De sloop van de St. Vincentiuskerk te Amsterdam, gezien vanaf de Kanaalstraat; 1989

Clemens Merkelbach van Enkhuizen

Clemens werd geboren op 6 augustus 1937 te Breda. Na zijn studie aan Academie St. Joost in Breda studeerde Merkelbach aan de Rijksacademie in Amsterdam (1958 - 1964). In 1965 tekent hij de bouw van de Utunnel in opdracht van het Gemeentearchief Amsterdam. Hij ontwikkelde zich tot gevierd portretschilder. Hij schilderde en tekende ook veel kerkgebouwen, zowel van binnen als van buiten. Zijn werk was te zien in tentoonstellingen in onder meer het Van Gogh Museum, Singer Museum Laren, de Amstelkerk, Museum Ons' Lieve Heer op Solder en Stedelijk Museum Breda. Zijn werk bevindt zich in museale en privécollecties en archieven.

Kerststal

Het kerstkind in de kribbe is gemaakt van biscuit porselein en de eerste aanwinst van de verzamelaar. De bijpassende kribbe is gemaakt door de moeder van Clemens van garenklosjes en sigarenkistplankjes (1943). Maria, Jozef en St. Jan zijn Vlaams, ca. 1860. De schaapjes zijn verzameld vanaf 1943.

Ons' Lieve Heer op Solder'

Museum Ons' Lieve Heer op Solder is een voormalige schuilkerk aan de Oudezijds Voorburgwal 40 in Amsterdam. De kerk is ontstaan in de tijd na de Reformatie toen katholieken geen openbare Heilige Missen meer mochten houden. Evenals de nabijgelegen Oude Kerk was deze schuilkerk aan Sint Nicolaas gewijd. Het huis werd in 1661 gekocht door kousenkoopman Jan Hartman. De kerk lijkt een gewoon grachtenhuis. In de zolder van het woonhuis is een rooms-katholieke kerk gebouwd.

Het museum is een bezoek meer dan waard. <https://opsolder.nl/museum/>

Een kunstzinnige herder

Kunstenaar Clemens Merkelbach van Enkhuizen is hoeder van een bijzondere schaapskudde

(Johan Gortworst)

De herders zeiden: 'Komt, laten we naar Bethlehem gaan om te zien wat er gebeurd is en wat de Heer ons heeft bekend gemaakt.' Ze haasten zich er heen en vonden Maria en Jozef en het pasgeboren kind dat in de kribbe lag.

Wie kent het verhaal van de herders niet die in het open veld de wacht hielden bij hun kudde? Herders waren de meest eenvoudige mensen van de samenleving. Ze telden nauwelijks mee. De engelen verkondigden juist aan hen de blijde boodschap. Daarmee werd een dubbele boodschap afgegeven. God openbaart zich graag aan mensen die we wat geringschattend 'mensen van eenvoud' noemen.

Een kudde zonder herder?

De herders lieten hun kudde achter en liepen naar Bethlehem. Hoe ver dat was weten we niet, maar zonder risico zal het niet zijn geweest. Ze hadden immers de taak om de schapen te beschermen tegen wilde dieren, zoals de wolf. De evangelist Lucas vertelt niet of er schade is geleden tijdens hun afwezigheid. Je mag hopen van niet. Wolven die schapen doden zijn in ons land opeens een actueel onderwerp.

De Amsterdamse portretschilder Clemens Merkelbach van Enkhuizen heeft dit theologische vraagstuk op zijn eigen wijze opgelost. In zijn kerststal zie je dat 180 schaapjes achter de herders zijn aangelopen. Ze kijken nieuwsgierig naar het kindje dat in hun voederbak bij de wereld in kijkt. Ze vinden het best want dit kindje heeft een vredige uitstraling. Dat voelen dieren heel

Clemens bij de opening van de tentoonstelling *Teken van Liefde*

goed aan. Misschien begrepen zij al dat het de bedoeling van dit kindje was dat er ook vrede tussen de dieren zou komen. Stel je eens voor, samen als lam en wolf vredig met elkaar slapen in het open veld! Deze bijzondere kerststal viel in 2017 in Museum Ons' Lieve Heer op Solder in Amsterdam te bewonderen als onderdeel van een grote kerststallen tentoonstelling van deze bijzondere kunstenaar en kunstverzamelaar. Kerststallen nemen in het leven van Clemens een belangrijke plaats in. Hij beschikt over meer dan 150 kerststallen, waarvan er vele van museale kwaliteit. Ze zijn al op verschillende plaatsen in het land tentoongesteld.

Het eerste schaapje

Clemens is geboren in Breda in een rooms-katholiek en kunstzinnig gezin. Het inrichten van de kerststal in de Adventperiode was voor hem als kind het hoogtepunt van het

Kerstfeest. Hij zag hoe zijn moeder de stal tevoorschijn haalde en met veel zorg versierde zoals met klimop en mos uit de tuin. Ze werd daarmee zijn grote voorbeeld. Van zijn zakcentjes liep hij als kind in de Adventstijd de winkels af of er ergens een schaapje te koop was. Met 48 cent richtte hij zijn eerste kerststal in. Hij is nu herder over bijna tweehonderd schaapjes.

Schatbewaarder

Clemens heeft een sterke binding met de rooms-katholieke kerk. Hij werd al vroeg geboeid door de neogotische kerkarchitectuur. Na zijn opleiding aan de academie in Breda trok hij eind jaren vijftig naar Amsterdam. De kerk veranderde en de neogotiek had afgedaan. Op het Waterlooplein lagen de schatten van deze kunstperiode voor een habbekrats te koop. Met een scherp oog voor kwaliteit redde Clemens menig belangrijk kunstvoorwerp van de schroothoop. Hij zag ook hoe de ene kerk na de andere kerk werd gesloten en afgebroken. Met een trefzeker penseel of potlood legde hij de sloop van deze kerken, zoals de Willibrordus buiten de Veste, de Maria Magdalenakerk en de St. Vincentiuskerk (1989) vast. Veel van zijn tekeningen zijn nu in het bezit van het Amsterdams Stadsarchief. Ze zijn van een bijzondere kwaliteit. Het is tegelijkertijd ontluisterend om te zien wat voor kaalslag er in de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden. We mogen ons gelukkig

prijzen dat de Apeldoornse Onze Lieve Vrouwekerk en in Amsterdam de Krijtberg deze periode goed hebben doorstaan, zowel wat de buitenkant als het interieur betreft.

Portretschilder

Clemens is vooral portretschilder. In zijn atelier aan de Keizersgracht ontving hij menig hoogwaardigheidsbekleder of artiest voor een portret. Hij was bijzonder vereerd een portret te mogen maken van Mgr. Zwartkruis, bisschop van Haarlem (1981). Tijdens het poseren ontstond een persoonlijke relatie en dat kreeg zijn weerslag in een gevoelig portret. Na het plotselinge overlijden van de bisschop in 1983 ontving Clemens uit zijn nalatenschap een Afrikaanse beeldengroep. Deze kreeg uiteraard een speciaal plekje in de verzameling. Ook oud-minister Henk Vonhoff poseerde voor hem. Van de acteur Henk van Ulsem hangt een door Clemens geschilderd portret in de Amsterdamse Stadsschouwburg. Het is maar een greep uit de vele menselijke portretten die Clemens met zijn scherp observatievermogen heeft gemaakt.

Sterke geest

Met het klimmen van de jaren nemen de krachten af. De wereld van Clemens concentreert zich nu in en rond zijn woning. Erop uitgaan om de ontwikkelingen als stadsschilder vast te leggen, zit er niet meer in. Maar het oog en de geest zijn krachtig. Voor Clemens is het niet nodig om voor inspiratie verre reizen te maken. De veranderingen in zijn tuin door de seizoenen heen zijn elk jaar weer aanleiding voor een verrassende aquarel of schilderij. Het licht is immers nooit hetzelfde. En juist het vastleggen van dat ene moment, waarop de zon nét die struik of raampartij oplicht, dat is de kunst. Zijn kunst.